

КОЛИ ВАЖЛИВИЙ КОЖЕН...

(інклюзивна освіта)

Департамент культури і туризму
Полтавської обласної державної адміністрації
Полтавська обласна бібліотека
для юнацтва ім. Олесе Гончара

КОЛИ ВАЖЛИВИЙ КОЖЕН...

(Інклюзивна освіта)

Бібліографічний покажчик

Полтава – 2020

УДК 016:376

К 60

Упорядник: Любов Іванівна Картальова

Коли важливий кожен... (інклюзивна освіта) : бібліограф. покажчик / Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесья Гончара ; уклад. Л. І. Картальова. – Полтава, 2020. – 24 с.

Інклюзивна освіта покликана забезпечити реалізацію права на освіту кожного і, зокрема, людей з особливими потребами.

Бібліографічний покажчик розкриває поняття інклюзії, впровадження інклюзивної освіти в Україні, на Полтавщині і в деяких зарубіжних країнах, подає юридичні та методичні матеріали з названої теми.

Покажчик адресується широкому колу читачів, а особливо вчителям, педагогам, батькам, чії діти потребують відповідної допомоги в навчанні та адаптації до навколишнього середовища та хто допомагає їм у цьому. Література для покажчика взята з фондів обласної бібліотеки для юнацтва ім. О. Гончара, але вона не є вичерпною.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Інклюзія. Що таке інклюзивна освіта	5
Література.....	6
Електронні ресурси.....	7
Інклюзивна освіта в зарубіжних країнах.....	8
Література.....	9
Електронні ресурси.....	10
Впровадження інклюзивної освіти в Україні.....	10
Література.....	12
Електронні ресурси.....	13
Законодавче забезпечення інклюзивного навчання.....	13
Література.....	15
Електронні ресурси.....	16
Методика інклюзивного навчання.....	17
Література.....	18
Електронні ресурси.....	20
Стан інклюзивної освіти на Полтавщині.....	21
Література.....	21
Електронні ресурси.....	22

ВСТУП

Довгий час існувало поняття, що діти з психофізичними вадами проходять навчання у спеціалізованих закладах освіти. Та за таких умов вони позбавляються можливості отримувати освіту у середній школі поруч з місцем проживання, засвоювати загальноосвітні навчальні програми разом зі своїми однолітками з нормальним розвитком. Вони стають відірваними від соціуму, їм важко пристосуватись до складностей життя. «Навчання дітей у спеціальному навчальному закладі відбувається у вузькому, обмеженому колі колективу, у маленькому замкненому світі, де все пристосоване до дефекту», – писав визначний психолог 20 ст. Л. Виготський (1896-1934). Саме він відстоював спільне навчання особливих дітей та їх здорових однолітків в одному закладі.

Незалежно від психофізичних вад, кожна людина має право на повноцінне життя і освіту, яка є загальноприйнятою для всіх. Це і є основним принципом в організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивне навчання – це прикладне втілення милосердя, людяності, рівноправ'я. Практика показує, що всі діти можуть успішно навчатися, перебуваючи в інклюзивному середовищі. Від цього виграють всі. Діти з особливими потребами стають більш комунікабельними, пристосованими до навколишнього світу, відчувають повноту життя, і це може кардинально змінити їх майбутнє. Здорові діти поряд з успішним навчанням вчаться толерантності, вчаться бачити передусім людину, а не ваду чи обдарованість.

ІНКЛЮЗИЯ. ЩО ТАКЕ ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

Інклюзія (від англ. inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. І насамперед тих, що мають фізичні чи ментальні порушення.

Вікіпедія

Однією з найактуальніших проблем, що стоять перед світовою спільнотою, є проблема реалізації права на освіту, зокрема, для людей з обмеженими можливостями, з особливими освітніми потребами. Забезпечити це право означає дати кожному реальні можливості для соціального і особистісного зростання й досягнення успіху у житті.

Згідно з Міжнародною класифікацією стандартів освіти, **особливі освітні потреби** мають особи, навчання яких потребує додаткових ресурсів, це: персонал, що надає допомогу під час навчання, різноманітні засоби навчання, фінансові ресурси для отримання додаткових послуг.

Вперше інклюзія була закріплена в Загальній декларації прав людини 1948 року і знайшла відображення в усіх міжнародних документах у сфері освіти.

Інклюзивна освіта – термін, який вперше прозвучав у Саламанкській декларації про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами, яка була прийнята на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з особливими потребами у червні 1994 року. Саме цей документ і став першим міжнародним документом, який наголосив на необхідності проведення освітніх реформ у напрямі інклюзивної освіти.

Завдання інклюзивної освіти полягає у створенні нової школи: школи діалогу, яку творять самі діти спільно з учителями. У цьому сенсі є актуальним особистісно зорієнтований підхід до навчання, який охоплює різні сторони навчального процесу.

Основними принципами розвитку інклюзивної освіти є науковість, системність, індивідуалізація, варіативність і корекційна спрямованість. Інклюзивна освіта є однією з тих концепцій, яка вимагає зміни усталених уявлень, що формувалися протягом багатьох десятиліть в усіх учасників системи освіти. Її гуманістична і правозахисна складова зумовлюють зміну

системи соціальних відносин і ґрунтуються на інших цінностях, ніж звична для всіх традиційна освіта.

Так, у школах створюються відповідні умови в залежності від діагнозів дітей: пандуси, санітарні кімнати, кімнати реабілітації та відпочинку, посада асистента вчителя, тощо. За нормативами загальна кількість дітей у класі не повинна перевищувати 20 і серед них може бути 2-3 учні з психофізичними порушеннями. Якщо вада не складна, то може бути і більше таких дітей.

переваги інклюзивної освіти

- вищий рівень соціальної взаємодії з ровесниками;
- покращення соціальної компетентності й комунікативних навичок;
- краща успішність за рахунок різноманітних навчальних програм;
- входження у соціум, дружні зв'язки з ровесниками.

ЛІТЕРАТУРА

Інклюзивна освіта в ЗПО. Організація роботи. – К. : Вид. група «Шкільний світ», 2018. – 120 с.

Колупаєва А. А. Путівник для педагогів та батьків дітей з особливими потребами. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі : початкова ланка / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. – К. : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 112 с.

Чайковський М. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі : монографія / М. Чайковський. – К. : Університет «Україна», 2015. – 436 с.

Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник / З. М. Шевців. – К. : ЦУЛ, 2016. – 248 с.

*****

Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2018. – № 3. – С. 7-19.

Кулик Н. Інклюзія на старті. Початок шляху / Н. Кулик // Освіта України. – 2015. – 5 верес. – С. 12-13.

Кулик Н. Інклюзія по-новому / Н. Кулик // Освіта України. – 2018. – 3 верес. – С. 14-15.

Лазар В. Позитивні аспекти інклюзивної освіти / В. Лазар // Психолог. – 2013. – № 1 (січ.). – С. 32-33.

Лоза С. Освітній простір для дітей з особливими потребами: реалії та перспективи / С. Лоза // Психолог. – 2013. – № 2 (січ.). – С. 49-51.

Лутицька Л. Інклюзія – це не лише освіта / Л. Лутицька // День. – 2017. – 30 листоп. – С. 10.

Майбутнє інтернатів та інклюзія // Освіта України. – 2020. – 24 лют. – С. 8-9.

Савчук Л. Навчання в інклюзивному класі / Л. Савчук // Психолог. – 2014. – № 2 (січ.). – С. 40-48.

Салімонович Л. Звичайна школа для особливих дітей / Л. Салімонович // Україна молода. – 2017. – 6 груд. – С. 11.

Сердюк В. Інклюзивна освіта в загальноосвітній школі / В. Сердюк // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2017. – № 12. – С. 4-7.

Таранченко О. Соціальне інтегрування – ключовий концепт інклюзії / О. Таранченко // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2017. – № 3. – С. 3-15.

Трубіцина Ю. Розуміння інклюзії – рівність прав / Ю. Трубіцина // Психолог. Шкільний світ. – 2018. – № 13-14 (лип.). – С. 64-68.

Шулікін Д. Інклюзія – від садочка до училища / Д. Шулікін // Освіта України. – 2018. – 23 лип. – С. 7.

Електронні ресурси

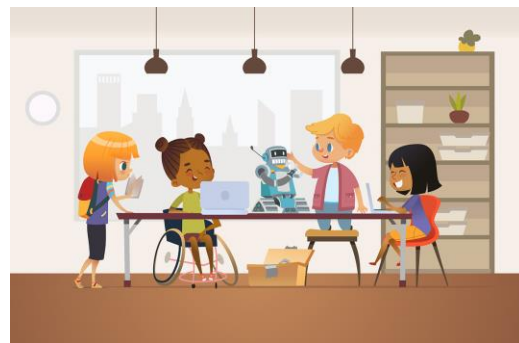
Інклюзивна освіта [Електронний ресурс] // Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу http://ispukr.org.ua/?page_id=331#.XtzWD9SLQrg (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

Інклюзивне навчання [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

В різних країнах світу інклюзія існує не один десяток років. Вона стала світовою тенденцією, яка певною мірою віддзеркалює цивілізаційний рівень суспільства тієї чи іншої держави. Найбільш досконале і розвинене законодавство у галузі інклюзивної освіти мають країни: Канада, Кіпр, Данія, ПАР, Іспанія, Бельгія, Швеція, Великобританія, США. У цих та багатьох інших країнах інклюзивна освіта існує з 30–40-х років. Механізми впровадження інклюзивної освіти залежать від соціально-економічних умов та культурних традицій. Тому вони різні в кожній державі.

В **Італії** законодавство підтримує інклюзивну освіту з 1971 року. В країні немає спеціальних інтернатів для дітей з інвалідністю. Вони навчаються у звичайних школах. За кожним особливим учнем закріплені спеціальні педагоги, який допомагає і слідкує за навчанням і спілкуванням з іншими учнями. Акцент робиться не на навчання, а на соціалізацію. В результаті діти з обмеженими можливостями здоров'я стають повноцінними членами суспільства.

У Фламандській частині **Бельгії** давно діє добре розвинена система спеціальних шкіл, де фахівці супроводжують дітей з особливими потребами під час інтеграційних процесів у загальноосвітніх школах.

У **Польщі** інклюзія існує з 1999 року. Дитина з особливими потребами від народження включається в систему навчання і виховання разом зі здоровими дітьми. Особлива увага надається організації та здійсненню психолого-педагогічної допомоги дітям в системі інклюзивної освіти. Спочатку це було інтегроване навчання, а через 10 років з'явилося інклюзивне. Інтегроване навчання – 16-20 учнів у класі, з них від 3 до 5 – з особливими потребами. При інклюзивному навчанні у класі має бути 25 дітей і від 1 до 3 учнів з

особливими потребами. У Польщі учень з особливими потребами може піти трьома шляхами. Це – спеціальна освіта, інтеграція та інклюзія.

Швеція: особлива увага приділяється дітям з раннім аутизмом. Вони ходять до звичайної школи, де заняття проходять у малих групах. До трьох дітей закріплені два учителя і один асистент.

Ізраїль: більшість дітей з особливими потребами ходять у звичайну школу, дехто вчиться з допомогою асистента. За бажанням вони можуть деякий час проводити на заняттях з класом, деякий – окремо. Запроваджено досвід: на уроки у звичайних класах можуть приходити діти зі спеціальних класів.

У **Франції** впроваджена інклюзивна модель освіти у двох варіантах: класи шкільної інклюзії і класи педагогічної інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА

Гжеговська М. Інтеграція чи інклюзія? : [розмова з доц. каф. пед. терапії Варшавської академії; вела Н. Кулик] / М. Гжеговська. – Освіта України. – 2017. – 11 груд. – С. 15.

Клім-Клімашевська А. Освіта дітей з особливими потребами в умовах інклюзії: досвід Польщі / А. Клім-Клімашевська. – Рідна школа. – 2015. – № 3. – С. 72-77.

*****

Коніна Н. Інклюзивна освіта в Бразилії / Н. Коніна // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2019. – № 1. – С. 76-78.

Кулик Н. Інтеграція чи інклюзія? : [в країнах світу] / Н. Кулик // Освіта України. – 2017. – 11 груд. – С. 15.

Наконечна Л. Основоположні підходи в інклюзивному навчанні в країнах Південної Америки та в Україні / Л. Наконечна // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2017. – № 4. – С. 65-72.

Політика підтримки інклюзії // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2019. – № 1. – С. 28-31.

Практика інтегрованого та інклюзивного навчання молоді з особливими потребами в системі вищої освіти : [зокрема, описаний досвід багатьох зарубіжних країн] // Чайковський М. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі : монографія / М. Чайковський. – К. : Університет “Україна”, 2015. – С. 67-103.

Родименко І. Інклюзивне навчання: ретроспективний екскурс та аналітичні висновки для впровадження в Україні / І. Родименко // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2017. – № 4. – С. 65-72.

Упровадження інклюзивного навчання у освітню систему Польщі // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2018. – № 3. – С. 84-95.

Електронні ресурси

Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи [Електронний ресурс] // Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу http://ussf.kiev.ua/ie_experience_implementing/ (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

Особливості інклюзивної освіти в німецьких навчальних закладах [Електронний ресурс] // migrant.biz.ua Правова та юридична підтримка мігрантів : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу <https://migrant.biz.ua/nimechina/navchannya-de/inkliuzyvna-osvita.html> (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Знедолена природою дитина не повинна знати, що вона малоздібна, що в неї слабкий розум, слабкі сили. Виховання такої дитини повинно бути у сто разів ніжнішим, чуйнішим, дбайливішим.

В. Сухомлинський

Видатний вчений-педагог В. О. Сухомлинський (1918-1970) у свій час наполягав на необхідності впровадження індивідуального підходу в роботі з дітьми з особливими потребами. Він наголошував на тому, що не можна виховати особистість поза колективом і навпаки – колектив не може бути без особистості. Розумово відсталі діти не повинні бути покинутими самі на себе, вони повинні розвиватись у

таких же умовах, як і здорові діти. За твердженням психолога Л. С. Виготського (1896-1934), дитина, яка ізольована від ровесників, відірвана від сім'ї, формується як невпевнена в собі, у своїх можливостях особистість. Таким чином формується «вторинна інвалідність».

Уже декілька десятиліть інклюзія є одним з пріоритетів освіти в Україні. До певного часу вона не була звичною практикою, але поступово напрацьовувався певний вітчизняний досвід, з'являлись зразкові інклюзивні школи. Але ці школи сприймалися як виняток із правил, бо практично не було нормативної бази, ґрунтовних наукових розробок, не було єдиного організаційного центру, коштів, тощо.

Нині інклюзивна освіта набирає обертів. Її мета полягає в пристосуванні до потреб учнів, а саме: зробити її відкритою. Тобто інклюзивна освіта приймає всіх дітей, незалежно від їхньої соціальної ситуації, віросповідання, становища у суспільстві, належності до меншин і т. ін., і навчає відповідно до потреб цих дітей. Створення інклюзивного середовища передбачає не лише облаштування відповідного закладу чи матеріально-технічного забезпечення, а й підвищення компетентності педагогічних працівників щодо такого питання, а також подолання страхів і стереотипів серед учнів та батьків до дітей із нозологіями.

Нозологія (грецьке: хвороба і вчення) – учення про хвороби, що містять біологічні та медичні основи хвороб, а також їхню етіологію, патогенез, номенклатуру і класифікації, профілактику захворювань.

Інклюзивне навчання включає наявність партнерських стосунків між батьками та фахівцями, які працюють у навчальному закладі. Паритетними є стосунки між батьками здорових дітей і дітей, які потребують особливої уваги.

Велике значення і відповідальність у роботі з особливими дітьми несуть створені інклюзивно-ресурсні центри. Це установи, які забезпечують права дітям з особливими освітніми потребами віком від 2-х до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в т.ч. і у професійно-технічних навчальних закладах. В установі проводять комплексну психолого-медичну оцінку розвитку дитини, надають психолого-педагогічну допомогу та корекційно-розвиткові послуги, забезпечують дітей кваліфікованим супроводом.

ЛІТЕРАТУРА

Колупаєва А. А. Інклюзивне навчання: вибір батьків / А. А. Колупаєва, Л. М. Наконечна. – Харків : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 56 с.

Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рад школа, 1976. – Т 1. – 654 с.

Шевців М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник / З. М. Шевців. – К. : ЦУЛ, 2016. – 248 с.

*****

Бардакова Ю. Нова українська школа. Новий Державний стандарт : пам'ятка вчителю / Ю. Бардакова // Початкове навчання та виховання. – 2018. – № 13-15 (трав.). – С. 34-43.

Верба І. Модель розвитку інноваційного навчального закладу «Школа рівних можливостей» / І. Верба // Рідна школа. – 2017. – № 7-8. – С. 56-58.

Демидюк Т. Інклюзія: практичні аспекти і реалії / Т. Демидюк // Здоров'я та фізична культура. – 2016. – № 2. – С. 14-17.

Драчковська О. Пів асистента, або Інклюзія по-українськи / О. Драчковська // Дзеркало тижня. – 2017. – 9 груд. – С. 10.

Колупаєва А. Освітнє реформування: методологічні та стратегічні виміри освіти дітей з особливими потребами / А. Колупаєва // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2018. – № 1. – С. 7-13.

Онiщенко І. Педагогіка партнерства як ключовий момент Нової української школи : тренінг / І. Онiщенко // Початкове навчання та виховання. – 2018. – № 22-24 (серп.). – С. 28-32.

Пацай Т. Порядок роботи щодо організації та проведення інклюзивного навчання у загальноосвітньому навчальному закладі : на допомогу керівникам навчальних закладів, педагогічним працівникам, батькам / Т. Пацай // Дитина з особливими потребами. – 2018. – № 1 (січ.). – С. 4-13.

Савченко О. Сухомлинський і НУШ / О. Савченко // Освіта України. – 2018. – 22 жовт. – С. 14.

Топол В. Стрибати крізь полум'я. Чого не вистачає Україні для впровадження інклюзивної освіти / В. Топол // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2018. – № 8. – С. 7-10.

Фісун Т. Щодо питання освіти дітей з особливими потребами / Т. Фісун // Дитина з особливими потребами. – 2018. – № 6 (черв.) – С. 2-3.

Чернова Е. Упровадження інклюзивної освіти в умовах Нової української школи / Е. Чернова // Дитина з особливими потребами. – 2019. – № 11 (листоп.). – С. 2-5.

Ямчук Н. Досвід упровадження інклюзії в школі / Н. Ямчук // Дефектолог. – 2018. – № 4 (квіт.). – С. 16-20.

Електронні ресурси

Інклюзивна освіта в Україні: разом крок за кроком [Електронний ресурс] // Міжнародний фонд «Відродження» : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу https://www.irf.ua/inklyuzivna_osvita_v_ukraini_razom_krok_za_krokom/ (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

Інклюзивне навчання [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya> (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Інклюзивне середовище – це сукупність умов, способів і засобів реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

ЗУ «Про освіту»

У нашій країні інтеграційні процеси у загальноосвітній школі розпочалися з 90-х років 20 століття. У 2001 році Міністерство освіти і науки України, Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України та Всеукраїнський Фонд «Крок за кроком» започаткували науково-педагогічний експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх закладах». Основна мета документа – розробка і реалізація механізму адаптації таких дітей в загальноосвітні навчальні заклади, рання інтеграція їх в соціальне середовище з урахуванням їхніх типологічних та індивідуальних особливостей. Впродовж декількох років реалізовувались проєкти у рамках «Інклюзивна освіта» фондом «Крок за кроком». Значний внесок у справу пропаганди інклюзивної освіти зроблено українсько-канадським проєктом «Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами в Україні». Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими потребами» визначає оптимальний зміст та обсяг навчального навантаження для дітей з особливими освітніми потребами у поєднанні з корекційно-розвитковою роботою.

У Законі України «Про внесення змін до ЗУ «Про загальну середню освіту» від 6 липня 2010 року були внесені зміни до частини 3-ї статті 9-ї Закону України «Про загальну середню освіту», де передбачено, що «загальноосвітні навчальні заклади можуть створювати у своєму складі класи (групи) з вечірньою (заочною), дистанційною формами навчання, класи (групи) з поглибленим вивченням окремих предметів, спеціальні та інклюзивні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами». У жовтні цього року Міністерство освіти і науки України затвердило «Концепцію розвитку інклюзивної освіти», яка передбачала необхідне навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання та здійснення відповідних інституційних змін. 2017 року були внесені зміни до Закону України «Про освіту» та розроблена і затверджена концепція «Нової української школи». Цими документами визначено, що одним із напрямків реформування освітньої галузі України є впровадження інклюзивної освіти. Були визначені засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності, чітко прописане поняття «інклюзивне середовище», необхідні умови його формування у закладах загальної середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

Україна. Закон. Про повну загальну середню освіту : № 463-IX від 16.01.2020 р. / Україна. Закон // Голос України. – 2020. – 17 берез. – С. 12-19; Офіційний вісник України. – 2020. – № 24. – С. 7-55.

Україна. Закон. Про внесення змін до деяких Законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг : № 2541-VIII від 06.09.2018 р. / Україна. Закон // Голос України. – 2018. – 12 жовт. – С. 4-5; Урядовий кур'єр. – 2018. – 31 жовт. – С. 6-7; Офіційний вісник України. – 2018. – № 81. – С. 6-13.

Україна. Закон. Про освіту : № 2145-VIII від 05.09.2017 р. / Україна. Закон // Голос України. – 2017. – 27 верес. – С. 10-22; Урядовий кур'єр. – 2017. – 4 жовт. – С. 9-20; Офіційний вісник України. – 2017. – № 78. – С. 7-35.

Україна. Кабінет Міністрів. Деякі питання створення ресурсних центрів підтримки інклюзивно-ресурсних центрів : постанова № 617 від 22.08.2018 р. / Україна. Кабінет Міністрів // Урядовий кур'єр. – 2018. – 23 серп. – С. 8-9; Офіційний вісник України. – 2018. – № 68. – С. 49-57.

Україна. Кабінет Міністрів. Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах України : постанова № 588 від 09.08.2017 р. / Україна. Кабінет Міністрів // Офіційний вісник України. – 2017. – № 67. – С. 50-55.

Україна. Кабінет Міністрів. Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти : постанова № 779 від 21.08.2019 р. / Україна. Кабінет Міністрів // Офіційний вісник України. – 2019. – № 67. – С. 142-146.

Батанов О. Актуальні проблеми конституційно-правового забезпечення соціальної інклюзії в Україні / О. Батанов // Держава і право : збірник наукових праць. – К., 2018. – Вип. 82. – С. 18-29.

Ворожбит О. Коли простір без кордонів / О. Ворожбит // Український тиждень. – 2019. – № 46. – С. 28-29.

Луценко І. Правові аспекти запровадження інклюзивної освіти в Україні / І. Луценко // Початкова школа. – 2017. – № 3. – С. 53-56.

Миськів Л. До проблеми визначення поняття «Інклюзивна освіта» / Л. Миськів // Підприємництво, господарство і право. – 2020. – № 2. – С. 220 -224.

Нормативно-правова база щодо забезпечення освіти молоді з особливими потребами // Чайковський М. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному просторі : монографія / М. Чайковський. – К. : Університет “Україна”, 2015. – С. 41-66.

Електронні ресурси

Інклюзивна освіта: нормативно-правова база [Електронний ресурс] // Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу <http://poippo.pl.ua/inkl-osv/normatyvno-pravova-baza> (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

Нормативно-правова база з питань інклюзивного навчання [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Департаменту освіти Харківської міської ради : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу <http://www.kharkivosvita.net.ua/document/6248> (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

МЕТОДИКА ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Конкретна наша робота полягає... у необхідності знайти кожній дитині посильну розумову працю, завдяки якій вона могла б розвиватись інтелектуально.

О. Сухомлинський

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки особлива увага приділена побудові ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді, зокрема тих, які мають особливості психофізичного розвитку.

В Україні особами з особливостями психофізичного розвитку вважаються такі:

- ✓ з порушенням зору;
- ✓ з порушенням слуху;
- ✓ з порушенням мовлення;
- ✓ із затримкою психічного розвитку;
- ✓ з порушенням опорно-рухового апарату;
- ✓ із розумовою відсталістю;
- ✓ зі складними вадами розвитку.

Для кожної з таких категорій складаються відповідні плани навчання, розробляються конспекти уроків. Щоб розвинути навички роботи з дітьми з особливими потребами, налагодити ефективну взаємодію з ними, проводяться тренінги для педагогів. Навчання і виховання повинно обов'язково виконуватись комплексно. Формування особистості цих дітей, їх професійних інтересів, мотивів діяльності, прагнень, громадянської позиції відбувається у процесі засвоєння основних наук – природознавства, географії, української літератури, історії України тощо. А також завдяки проведенню позакласної та позашкільної роботи.

В роботі з дітьми з особливими освітніми потребами застосовується чимало форм і методів, зокрема, використовуються ароматерапія, аромафітотерапія, арт-терапія, воскотерапія, глинотерапія, ігрова терапія, імаготерапія, кріотерапія, музикотерапія, тощо. Постійно іде пошук нових терапевтичних технологій. Кращий досвід цієї роботи висвітлюється в літературі.

ЛІТЕРАТУРА

Базима Н. В. Розвиток мовлення дітей з аутизмом / Н. В. Базима. – Харків : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 144 с.

Дитина із синдромом Дауна / О. В. Чеботарьова, І. В. Гладченко, А. Василенко-ван де Рейта та ін. – Харків : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 48 с. – (Інклюзивне навчання за нозологіями).

Душка А. Л. Дитина з розладом аутистичного спектра / А. Л. Душка. – Харків : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 31 с. – (Інклюзивне навчання за нозологіями).

Івашура Н. С. Методичні рекомендації для педагогів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. С. Івашура, А. В. Ангелова. – Харків : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 48 с.

Інклюзія. Форми роботи / С. Дмитренко, В. Сліпченко та ін. ; упоряд. С. Дмитренко. – К. : Вид. дім «Перше вересня», 2019. – 200 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

Кирилова О. О. Гіперактивна дитина / О. О. Кирилова, О. Є. Беляєва. – Харків : Вид. група «Основа», 2018. – 176 с.

Колишкін О. В. Корекційна освіта. Вступ до спеціальності : навч. посіб. / О. В. Колишкін. – Суми : Університетська книга, 2018. – 392 с.

Колупаєва А. А. Педагогічні технології інклюзивного навчання / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. – Харків : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 160 с.

Костенко Т. М. Дитина з порушенням зору / Т. М. Костенко. – Харків : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 40 с. – (Інклюзивне навчання за нозологіями).

Литовченко С. В. Дитина з порушенням слуху / С. В. Литовченко, В. В. Жук, О. М. Таранченко. – Харків : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 56 с. – (Інклюзивне навчання за нозологіями).

Мартиненко І. В. Комунікативний тренінг для дошкільників з порушенням мовлення / І. В. Мартиненко. – Харків : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 120 с.

Прохоренко Л. І. Дитина з труднощами у навчанні / Л. І. Прохоренко. – Харків : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 48 с. – (Інклюзивне навчання за нозологіями).

Рібцун Н. В. Дитина з порушенням мовленнєвого розвитку / Н. В. Рібцун. – Харків : Вид-во «Ранок» : ВГ «Кенгуру», 2018. – 40 с. – (Інклюзивне навчання за нозологіями).

Трикоз С. В. Дитина з порушенням інтелектуального розвитку / С. В. Трикоз, Г. О. Блеч. – Харків : Основа, 2018. – 40 с. – (Інклюзивне навчання за нозологіями)

*****

Жилка О. Основні правила етичного спілкування з людьми з особливими потребами : година спілкування з елементами тренінгу для учнів 4-го класу / О. Жилка // Дитина з особливими потребами. – 2018. – № 7 (лип.). – С. 15-18.

Задворнова О. Сучасний підхід до організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху / О. Задворнова // Логопед. – 2016. – № 7 (лип.). – С. 15-19.

Левицька В. Особливості соціалізації учнів із особливими потребами на уроках трудового навчання / В. Левицька // Дитина з особливими потребами. – 2017. – № 6 (черв.). – С. 5-8.

Лоза С. Психолого-педагогічне та клінічне вивчення дітей з особливими освітніми потребами / С. Лоза // Психолог. – 2013. – № 2 (січ.). – С. 52-55.

Максимчук Ю. Формування комунікативної компетентності учнів з особливими освітніми потребами шляхом розвитку критичного мислення / Ю. Максимчук // Дитина з особливими потребами. – 2019. – № 5 (трав.). – С. 9-11.

Маслей О. Працюємо з дітьми з особливими освітніми потребами : тренінг для педагогів / О. Маслей // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2016. – № 1 (січ.). – С. 20-26.

Мельничак С. Формування, розвиток та підвищення мотивації навчання учнів з особливими потребами / С. Мельничак // Дитина з особливими потребами. – 2017. – № 3 (берез.). – С. 2-4.

Місюра Л. Формування природничої компетентності в дітей з особливими освітніми потребами / Л. Місюра // Дитина з особливими потребами. – 2019. – № 8 (серп.). – С. 4-11.

Мішина А. Особливі діти в умовах ЗЗСО : практично-методичні поради / А. Мішина // Початкова освіта. – 2018. – № 24 (груд.). – С. 5-25.

Ониськів М. Використання інтегрованих технологій у процесі особистісно-зорієнтованого навчання дітей з особливими освітніми потребами / М. Ониськів // Дитина з особливими потребами. – 2019. – № 2 (лют.). – С. 2-4.

Паньковець Т. Формування соціальних компетентностей дітей з особливими освітніми потребами в умовах акмеологічного освітньо-реабілітаційного простору / Т. Паньковець // Дитина з особливими потребами. – 2019. – № 7 (лип.). – С. 4.

Пілат В. Формування читацької компетентності учнів з особливими освітніми потребами / В. Пілат // Дитина з особливими потребами. – 2019. – № 6 (черв.). – С. 2-6.

Романцов С. Упровадження інклюзивної освіти в діяльність ПНЗ / С. Романцов // Позашкільля. – 2015. – № 2 (лют.). – С. 18-24.

Стасенко В. Інноваційні терапевтичні технології роботи з особливими дітьми / В. Стасенко // Дитина з особливими потребами. – 2018. – № 3. – С. 9-14; № 4 (квіт.). – С. 8-13; № 5 (трав.). – С. 4-12.

Хохліна О. Особливості формування розумової сфери в учнів із різними можливостями у процесі виконання навчально-практичних завдань / О. Хохліна // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2018. – № 1. – С. 45-54.

Шевкун М. Авторська корекційно-розвивальна програма розвитку психічних процесів / М. Шевкун // Психолог. Шкільний світ. – 2018. – № 7-8 (квіт.). – С. 64-96; № 9-10 (трав.). – С. 74-85.

Електронні ресурси

Методичні рекомендації інклюзивної освіти [Електронний ресурс] // ТОВ «Всеосвіта» : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу <https://vseosvita.ua/library/metodicni-rekomendacii-inkluzivnoi-osviti-20807.html> (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

Методичні рекомендації щодо організації інклюзивного навчання в закладах освіти у 2019–2020 н. р. [Електронний ресурс] // Шкільне життя : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу

<https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-organizatsiyi-inklyuzyvno-navchannya-v-zakladah-osvity-u-2019-2020-n-r/> (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

СТАН ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ НА ПОЛТАВЩИНІ

У Полтавській області впровадження інклюзивної освіти має позитивний результат. Діє проект «Розвиток інклюзивної освіти у Полтавській області»,

реалізація якого спрямована на підвищення якості надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. У 2018-2019 роках на Полтавщині функціонувало 192 заклади загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням, де створені однакові комфортні умови для всіх учнів. З кожним роком збільшується кількість дітей на інклюзивному навчанні. За кілька останніх років їх стало понад 500 осіб. З ними працюють більше 300 вчителів-асистентів. Створені також команди психолого-педагогічного супроводу.

Збільшується також кількість дошкільнят з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту у 44 дошкільних закладах.

Шлях до інклюзивного навчання починається з інклюзивно-ресурсного центру. Нині в області їх створено 28, у майбутньому має бути 32 центри. Вони входять у структуру місцевої освітньої системи як окремі комунальні підприємства.

У Полтаві у 2018-2019 роках діяло 16 шкіл з інклюзивними класами, де навчалось 107 дітей з особливими освітніми потребами. З 2019 року у місті по вулиці І. Мазепи, 27-а почав працювати перший Інклюзивно-ресурсний центр. На його базі проводиться комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини з особливими освітніми потребами, надається психолого-педагогічна допомога за п'ятьма напрямками.

ЛІТЕРАТУРА

Антонець Ю. Інклюзія: відверто про особисте / Ю. Антонець // Лубенщина. – 2018. – 17 серп. – С. 4.

Брусенський О. Освіта для «інклюзивних» дітей / О. Брусенський // Демократична Україна. – 2019. – 15 лют. – С. 10.

Для полтавських дітей відкрили інклюзивно-ресурсний центр // Полтавський вісник. 2019. – 10 січ. – С. 3.

Доступно та ефективно: переваги інклюзивної освіти // Вечірня Полтава. – 2019. – 6 лют. – С. 5.

Іванов Ю. Благодійна організація «Зернятко» відзначила своє 3-річчя / Ю. Іванов // Полтавський вісник. – 2019. – 25 квіт. – С. 11.

Інклюзія – це соціалізація дітей, яким необхідна додаткова увага // Зоря Полтавщини. – 2019. – 1 лют. – С. 4.

Король Н. Полтавщина на третьому місці в Україні за інклюзією в освіті / Н. Король // Коло. – 2017. – 3 серп. – С. 3.

Матяшова З. «Стан освіти в Полтавській області не відповідає критеріям сучасності» / З. Матяшова // Панорама Полтавщини. – 2019. – 31 січ. – С. 1, 3.

На потреби Нової української школи на Полтавщині виділили понад 40 мільйонів гривень // Вечірня Полтава. – 2019. – 2 жовт. – С. 3.

У Терешках відкривається новий центр інклюзивної освіти // Вісті. – 2019. – 8 лют. – С. 2.

У Терешківській ОТГ з'явиться інклюзивно-ресурсний центр // Панорама Полтавщини. – 2019. – 14 лют. – С.2; Полтавський вісник. – 2019. – 14 лют. – С. 5.

Хоменко Ю. Мережа освітніх закладів поповниться новими інклюзивними центрами / Ю. Хоменко // Зоря Полтавщини. – 2018. – 7 груд. – С. 4.

Електронні ресурси

Інклюзивна освіта на Полтавщині [Електронний ресурс] // Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу <http://poippo.pl.ua/inkl-osv/inkliuzyvna-osvita-na-poltavshchyni> (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

Інклюзивна освіта на Полтавщині: 36 тисяч дітей мають особливі освітні потреби [Електронний ресурс] // Інтернет видання «Коло» : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу <https://kolo.news/category/osvita/12417> (дата звернення 15.06.2020). – Назва з екрана.

Для заміток

КОЛИ ВАЖЛИВИЙ КОЖЕН...

Інклюзивна освіта

Бібліографічний покажчик

Упорядник: Любов Іванівна Картальова

Редактор

Комп'ютерний набір

Комп'ютерна верстка

Відповідальна за випуск

Г. С. Волкова

Л. І. Картальова

О. М. Якубовський

С. В. Сичова

Підписано до друку 25.08.2020. 24 стор. Тираж 4 прим.

Обласна бібліотека для юнацтва імені Олесь Гончара

36039, м. Полтава. вул. Гончара, 25а

[http:// libgonchar.org](http://libgonchar.org)

E-mail: pobugonchara@ukr.net